

NOTÍCIA DELS BOFARULL

Vet aquí algunes dades sobre els Bofarull de Mataró, una família ben singular en la qual es manifesta l'esperit comercial de la primera burgesia de negocis que arrela al segle divuit, i també la component política liberal que transformarà la societat tancada de l'absolutisme. Els Bofarull són tot un exemple de l'evolució de les famílies que fonamenten el seu patrimoni i situació social a l'ampara de les iniciatives comercials, i que amb el pas de les generacions esdevenen *senyors* i enmig de la comoditat i el luxe evolucionen cap a formes socials no productives, vivint de les rendes patrimonials, l'explotació dels drets de consums i d'altres beneficis. En l'àmbit polític es produeix una evolució que els duu del liberalisme radical (Magí) als moderats (Josep), als conservadors (Joan) i als carlins (Manuel).

Però de tot això era lluny el jove adroguer MAGÍ BOFARULL i VENTALLÓ, nascut a Santa Coloma de Queralt cap a l'any 1730, fill del pagès Joan Bofarull de la mateixa localitat i de Caterina Ventalló. De la seva família no tenim gairebé cap notícia, però la seva importància a la ciutat de Santa Coloma sembla gran, i consta que el seu oncle Josep (Santa Coloma de Queralt, ?-1804) era prevere beneficiat i comissari del Sant Ofici del poble.

Magí es trasllada a Mataró l'any 1755, segons que declara temps després, segurament a causa de no ser l'hereu del pare, i de seguida el trobem relacionat amb la rica família d'adroguers Carbonell. L'any 1757, tot i que residia a Mataró encara es considerava veí de Santa Coloma i rep poder de Jaume Carbonell i Canyameres per fer operacions econòmiques en nom seu, i el 1758 es casa amb la seva filla. En les capitulacions davant el notari Pau Teixidor, Magí *jove adroguer* rep del sogre, com a dot de la seva muller Maria Carbonell i Serra, 500 lliures, i una calaixera de fusta de noguera amb escuts i anelles de llautó, i la roba i vestits, béns als quals Magí afegeix 250 lliures.

El matrimoni, que vivia al casal familiar del carrer de Sant Roc o d'Argen-tona, té quatre fills: Magí (Mataró, 1764-1845); Josep Francesc (Mataró, c1770-Barcelona, c1835), que es casa amb Anna Maria Rafart, filla de l'advocat Josep, s'estan uns anys a Cartagena en els negocis de la família, i als anys vint passen a residir a Barcelona dedicant-se al comerç majorista, i el seu fill Josep esdevé en la dècada dels seixanta un ric hisendat; Joan Bautista (Mataró, c1780-c1865), que centra la seva activitat a Cartagena; i Maria Teresa (Mataró, ?) que es casa amb Pere Ignasi Saurí.

Magí va enviudar, i l'any 1791 es casa en segones núpcies amb Teresa Rafart, filla d'un argenter. Torna a quedar vidu i l'any 1808 es casa en terceres núpcies

amb Antònia Riera i Macies, filla d'un adroguer de Besalú i vídua del candeler de cera Josep Carbonell i Serra, germà de la seva primera muller. Aquest és un pas fonamental per als Bofarull, ja que uns anys abans els seus fills Magí i Joan Bautista s'havien casat amb les germanes Maria Josep i Joaquima Carbonell i Riera, filles del seu cunyat i d'Antònia Riera, ara la seva muller. Així el gran patrimoni dels Carbonell passava íntegre als Bofarull. Les dades del Cadastre ens indiquen que els béns aportats eren onze cases, divuit peces de terra amb vinya, oliveres i horta, alguns censos i censals, i el casal de tres còssos del carrer de Sant Roc, que es convertiria en llar dels Bofarull.

D'aquesta casa, en tenim les dades clau. L'establiment del terreny el va fer l'any 1615 davant el notari Antoni Puig, el batlle general de Catalunya, a Antoni Padró, que hi construeix una casa. En morir aquest, per testament fet davant el mateix notari l'any 1629, passa a la seva filla Maria Àngela Padró i al seu marit Melcior Tria i Reniu (Testament Antoni Puig, 1649), que engrandeix la finca comprant el 1640 un hort a Elisabet Roig, hereva del Mas Roig. Hereta la casa el seu fill Josep Reniu i Padró (Testament Antoni Pau Simon, 1670), que el 1649 es casa amb Maria Portell. La casa passa al seu fill Josep Reniu i Padró i Portell (Testament Salvador Mataró, 1724), que la deixa al seu fill Salvador Reniu i Padró. Després passa al seu fill Josep Francesc Reniu i Padró (Testament Francesc Poy, 1795), i després passa al seu germà Albert Reniu i Padró, casat amb Teresa Palau, que és qui la ven. Com a anècdota, el setembre de 1843, després dels fets de la revolta centralista, Joan Prim s'hostatja en aquesta senyoriúola mansió.

Magí era adroguer, i és a causa d'aquest ofici que es relaciona amb els Carbonell, però aviat amplia el seu horitzó econòmic cap al comerç de tota mena de productes. I els negocis li van tan bé que l'any 1770 compra per 900 lliures una casa al carrer de Sant Roc, que vendrà l'any 1803 al notari Desideri Torras per 2.333 lliures. Però en la dècada dels vuitanta té lloc el seu establiment a Cartagena per tal d'obrir algunes companyies comercials i organitzar tot un entramat de negocis, un d'ells la casa de comerç majorista *Magí Bofarull i Companyia*. A Mataró deixa el seu fill hereu Magí, i ell venia en alguna ocasió a veure com anaven les coses i a signar davant el notari compromisos de compra i de venda. En una d'aquestes estades, l'any 1811, mor a Mataró.

* * *

MAGÍ BOFARULL i CARBONELL (Mataró, 1764-1845), fill hereu del fundador de la nissaga mataronina, eixampla de manera contundent el patrimoni familiar. El veiem comprar cases, terres, deixar diners a interès, participar en vaixells de comerç i vendre de tot: cera, teixits, vi, licors, mitges, paper, etc. Fins a tenir un patrimoni format per vint-i-cinc cases i trenta-una peces de terra sembrades de vinya a l'entorn de Mataró, una heretat amb masos i terres a Vilamajor, gran quantitat de censos i censals i una fàbrica de vels. Com a comerciant majorista concentra la majoria dels seus negocis a l'entorn de Cartagena i participa en moltes societats, de les quals tenim notícia de les següents: *Germans Bofarull i Carbonell* (1799) a Cartagena, *Guanyabens, Feliu i Companyia* (1802) a Veracruz, *Cabanyes, Cortecans,*

Pasqual i Companyia (1804) a Veracruz, *Juan Andreu y Cia* (1820) a Lorca, *Fernando Sala y Compañía* (1836) a Alacant, i *Bofarull, Bosch i Cia* a Barcelona. Les especulacions mineres també el varen temptar, i forma part de la *Sociedad Iluro*, dedicada a aquests afers. Amb ell la família opta de manera decidida pel liberalisme; així és constitucionalista radical el Trienni Liberal, i amb els anys es decanta pels moderats, però no té una actuació política concreta.

L'hereu de Magí es casa a Mataró l'any 1790 amb Maria Josep Carbonell i Riera (Mataró, 1765-1838), filla de Josep i Antònia Riera (Testament Miquel Torner), la tercera muller del seu pare, i neboda de Maria Carbonell, primera muller del seu pare. I el matrimoni té força fills: Josep (Mataró, 1792-1871); Rita (Mataró, 1796-1843), que mor soltera; Anna (Mataró, 1798-1869), muller del metge barceloní Esteve Crous; Concepció (Mataró, 1807), monja; Teresa (Mataró, 1812), muller de l'advocat barceloní Gaspar Borràs i Carbonell; Joaquina (Mataró, 1812-1881), casada amb el comerciant Francesc Parcet, propietari d'una fàbrica de gran tradició al carrer Caputxins de Vic; Gaspar (Mataró, 1814-1885); Antònia (Mataró, 1817-1896), muller de Lluís Ravell i Barrera, fill d'un apotecari de Barcelona que regenta farmàcia al carrer de Sant Josep. Alguns fills nascuts a Mataró moren petits: Joaquim (1791), Francesca (1803-1808) i Francesc (1805-1806).

Ara seguirem cronològicament les dades que hem localitzat de l'activitat econòmica de Magí. Ell, els seus dos germans i l'adroguer Carbonell formen companyia comercial a Cartagena el 1799, sota la denominació de *Germans Bofarull i Carbonell*, i un dels seus clients era la *Real intendencia, contadurías y administración de reales rentas*. L'any 1814 fan liquidació i es reparteixen les cases de Cartagena, de poc valor a causa de la crisi comercial del moment: una al carrer de Baicamel comprada el 1797, una al carrer Cuatro Santos (1804), una al carrer de l'Aire (1805), una hisenda al municipi de Plan (1799), i donen tres casetes al lloc de Santa Lucía a l'Hospital de Cartagena. A més també es reparteixen els gèneres existents, els comptes corrents, llibres, etc., i els interessos que tenien en la societat de Barcelona *Bofarull, Bosch i Cia*. Però de seguida tornen a formar societat amb nous pactes, fins a l'any 1837 quan liquiden comptes i separen els seus béns. Sabem que Carbonell havia deixat 750.000 rals a la companyia a un interès del 4%.

L'any 1802 es forma la societat *Guanyabens, Feliu i Companyia* amb un capital de 20.000 lliures, aportades per Francesc Ramon, Josep A. Feliu i Josep Carbonell; de la part d'aquest últim, que mor el mateix any, se'n fa càrrec Magí. La fi de l'empresa és establir una casa de comerç a Veracruz dirigida per Jaume Guanyabens, i que té com a sots-director el comerciant Joan B. Soler. L'any següent Guanyabens torna a Mataró, i donen poders a l'administrador de *Gaspar Isern i Companyia* i a altres comerciants per tal que es cuidin del negoci en cas d'enfermetat de Soler. L'any 1815 la companyia encara era en actiu.

L'any 1804 es forma *Cabanyes, Cortecans, Pasqual i Companyia*, de la qual Magí era soci, i hi aportava la meitat del capital, vint mil lliures. I obren una casa de comerç a Veracruz per dedicar-se a vendre tota mena de productes de la península: vi, licors, mitges, paper, etc. Aviat tenen problemes a conseqüència

del bloqueig de les rutes comercials per part dels anglesos, el 1808 es tornen a obrir les rutes marines i fan bons negocis fins que l'any 1812 els francesos ocupen Mataró. La companyia es va dissoldre l'any 1819, però va reorganitzar-se de seguida sota la denominació de *Guillermo Cortecans i Companyia*, en la qual Magí també tenia una part. L'any de l'extinció definitiva de la societat va ser el 1826, a causa de *los quebrantos que últimamente sufría por la general decadencia del Comercio*, deguda, com declaren, als conflictes polítics de l'Amèrica revoltada contra Espanya.

Vet aquí algunes notícies d'aquests temps: l'any 1804 paga 300 lliures pel cens d'unes cases del carrer d'Argentona, i compra una peça de terra amb vinya a Valdeix per 1.000 lliures; l'any 1805 el seu oncle Josep Bofarull, beneficiat i comissari del Sant Ofici de Santa Coloma de Queralt, mor i el fa hereu, però com que els béns només eren una casa i dues peces de terra gravades amb moltes obligacions renuncia a l'herència; l'any 1806 ven una partida de cera a l'adroguer de Reus Joan Pàmias, són 300 lliures que cobrarà el 1817; també ven per 2.875 lliures els terrenys que el seu pare havia comprat l'any 1767 a la vila de Tous, lloc de Jorba, ja que no s'hi podia dedicar perquè era massa lluny; el 1810 compra una peça de terra plantada amb vinyes al pla d'en Boet per 1.000 lliures.

Amb la Guerra del Francès el món dels negocis viu una convulsió, i, davant la impossibilitat d'operar des de Mataró, Magí i la seva família s'instal·len a Palma de Mallorca, com ho havien fet unes quaranta famílies mataronines, per tal de continuar les expedicions comercials cap a Amèrica. D'entre els comerciants refugiats és un dels més notables, els negocis els feia anar sota la raó social de *Bofarull, Bosch i Companyia*, i les autoritats li consideren un capital comercial de 10.666 lliures dins la banda superior dels nouvinguts. Consta a l'illa des de mitjan 1810 fins a mitjan 1814, quan la deixa.

Un cop tornats a Mataró reprenen els negocis des d'aquí. D'aquesta època tenim algunes notícies: l'any 1815 accepta la partició dels béns feta a la mort del pare, segons testament fet el 1791 en un notari de Cartagena (Inventari notari de Cartagena José Alcarraz Martínez 26, XI, 1814); l'any 1816 compra propietats al lloc de Vera i la Llàntia; el 1817 dóna poders al comerciant de Màlaga Antonio Bresca perquè es faci càrrec de totes les peces de *cotonina* existents a la casa *Pacañims, Mandri i Companyia* d'aquella ciutat, que hi havia enviat perquè les venguessin a comissió; l'any 1819 li pertoca part dels béns de la companyia de *Juan Barceló y Cia* de L'Havana, fet que es concreta en un negre de nom Rafael que valia 250 duros, i que els pertanyia en concepte d'escriptura de deute que havia fet el moro algerí Mohamed Jamayda Toya a Mataró el 1815.

Als anys vint funda una casa comercial a Lorca sota el nom de *Juan Andreu y Cia*, i que el 1827 els altres germans cedeixen a Joan Bautista; l'any 1824 ven la seva part en la fragata Sant Francesc de Paula; l'any 1828 compra per 8.515 lliures a Teresa Palau, vídua d'Albert Reniu Padró i Llauder, una casa de tres cossos i mig a la Riera, a la cantonada amb el carreró d'en Padró, i la fa enderrocar i construir-hi 4 cases i 4 casetes amb sortida al carreró, obra que li costa 3.486 lliures.

L'any 1835 compra terres a Vilamajor provinents de l'herència de la família Margenat; per cert que tres anys després rebaixa els censos als arrendataris quan li demanen *atesa la miserabilitat del temps en què vivim*. L'any 1836 compra diverses propietats a Sant Joan de Sanata i Sant Pere de Vilamajor, per un total d'11 quarteres; i, amb una aportació de 180.000 rals, participa junt amb Fernando Sala en la societat mercantil per fer anar la casa de comerç radicada a Alacant *Fernando Sala y Compañía*, negoci que funciona fins al 1850.

Les especulacions mineres també varen temptar els Bofarull durant els anys quaranta. Formen part de la *Sociedad Iluro*, i participen en la companyia minera *Águila, Unión y Constancia*, que treballava al Barranco Jaroso, a Sierra Almagrera, Múrcia i altres llocs d'Andalusia. El 1843 el seu fill Josep ven per 140.000 rals les seves participacions al seu pare, a Melcior de Palau i a Miquel Biada. Les mines no eren massa productives i *en algunas se hi treballa però la major part estan abandonades*.

En morir Magí deixa hereu a Josep, i als altres fills vius, Gaspar, Anna Maria, Rita, Concepció, Joaquina, Antònia i Teresa, els dóna una assignació que totalitza 363.120 rals. El notari Miquel Torner va fer el desembre de l'any 1846 un extens inventari de les seves propietats; en el domicili del carrer de Sant Roc tenia de vestir: dues casaques de panyo, dues capes, deu armilles, set pantalons, quatre casaquilles, sis levites, setze camises, vint-i-cinc mitges, set gorres, dos barrets, dues samarretes, vint-i-sis mocadors, deu calçotets, sis camisons, tres sabates, dues ulleres i un rellotge d'or de butxaca amb soneria de repetició.

Quant a béns immobles: 15 jornals de vinya, que compra el seu pare Magí (notari Fins 1810); 1 quartera al Pla d'en Boet de sembradura (Poy 1826); 3 quarteres de bosc a Sant Joan de Sanata (Torner 1843); 12 jornals erms a Cirera (Simon 1843); 5 quarteres de vinya a Sant Antoni de Vilamajor (Poy 1844); edifici i horts al carrer del Mas Creus (Simon, 1828); heretat que comprèn els masos Daviu i Puigderòs i les terres; i una casa de dos còssos al poble de Sant Antoni de Vilamajor, amb terres (Poy, 1836). També diversos censos i censals, les resultes de l'interès de Magí a la societat de comerç *Fernando Sala y Cia*, les resultes de diversos negocis que consten als llibres, varies accions en diverses mines a Catalunya, a Múrcia i Andalusia, la majoria de les quals eren abandonades, els interessos encara per liquidar en la societat *Germans Bofarull i Carbonell* i 4.419 lliures en diners en efectiu.

* * *

JOAN BAUTISTA BOFARULL i CARBONELL (Mataró, c1780-Cartagena, c1865) germà de Magí, es casa amb la seva cosina Joaquina Carbonell i Riera, germana de la dona del seu germà, es trasllada a Catagena a seguir els negocis de la família i arriba a ser un dels catalans més arrelat en el món dels negocis comercials i industrials. Els seus fills varen ser: Joaquim (Cartagena,?-Mataró, 1856), que es casa amb Anna Alsina i Cutbert i viuen molts anys a Cartagena; Carme (Cartagena), que es casa amb el comerciant Francesc Dorda; i Dolors (Cartagena, 1813-Mataró, 1883), muller de l'advocat de Mataró Bru Martí i Pujades, que a la mort del pare hereta el patrimoni.

A la segona meitat del segle divuit hi ha una arribada massiva de comerciants catalans a la província de Múrcia. Quatre d'ells aconsegueixen crear una casa comercial pròpia d'envergadura, un d'aquest és Joan Bautista, que segueix la política comercial del seu pare en aquesta localitat. Fa grans inversions de tota mena en aquella zona que ens són desconegudes, sabem només que l'any 1827 funda a Cartagena una societat per buscar aigües al municipi, i que l'any 1835 tenia una casa a Oriola, llogada al comerciant Ramon Bofill. Però un dels moments de grans negocis de la primera meitat del segle dinou a Espanya es va produir la dècada dels quaranta, arran del *boom* econòmic que es centra en les foneries i la mineria, negocis en els quals a Múrcia és capdavanter Bofarull.

Fugint de la guerra amb els francesos els Bofarull s'estableixen a Palma de Mallorca, i el mes de maig de 1813 es signa la formació de *Borràs, Sala i Companyia*, un dels socis de la qual és Joan Bautista. Es tractava de fer anar una casa de comerç a L'Havana, que liquiden els socis l'any 1817 a causa de la realitat crítica que reflectien els llibres de comptabilitat. L'any 1861 escriuren a Cartagena *Francisco Dorda y Compañía*, amb tres socis: Joan Bautista, i el matrimoni format pel seu gendre Francesc Dorda i la seva filla Carme, societat que liquiden l'any 1867.

Venia sovint a Mataró a veure la família i seguir de prop els seus interessos. L'any 1821 compra per 7.100 lliures una casa al carrer de Barcelona i la lloga a Joan B. Boter i de Castro. L'any 1823 compra a l'adroguer Pere Artigas una setena part d'una pluma d'aigua de la mina de Francesc Llauder, propietat de la societat *Llauder, Palau, Martí de la Pujada* (Notari Torner, 1823 f.24, document interessant pel tema de les aigües). Sabem que entre els seus béns els anys quaranta consta una *hacienda* a Cartagena i una casa al carrer Cuatro Santos, cases a Mataró, a la província de València, participacions en mines i diners deixats a préstec per un total de 270.000 pts.

* * *

JOSEP BOFARULL i CARBONELL (Mataró, 1792-1871) és el fill hereu de Magí, que es casa l'any 1816 amb Margarida Bruguera, vídua d'Anton Borràs. Benestant assentat, després de participar de jove en els negocis al costat del pare, sembla abandonar l'actitud decidida dels seus avantpassats en l'àmbit econòmic, preferint les rendes patrimonials segures. Així segueix les activitats de la família, però les seves inversions tenen un component comercial menor, i deriven a l'especulació financera i minera, al lloguer de cases i terres i a l'arrendament dels drets de consums de la ciutat.

Els llibres notariais i altres papers ens documenten algunes notícies de la seva activitat: el 1841 compra per 54.000 rals, a Fernando Tudela de Cartagena, part de la mina *La Observación* a la Sierra Almagrera; el 1846 paga 21.360 rals al fabricant i veí seu Esteve Margenat, perquè no instal·li una fàbrica de filats al vapor al carrer de Sant Roc, a causa de les molèsties que li podia produir: volves, soroll, pudor i fums; el 1847 participa com accionista a l'empresa del *camino de hierro*;

el 1858, junt amb els altres propietaris, lloga les mines *La Observación*, *La Rescatada*, *La Esperanza* i *La Constància*; el 1860 perd 2.240 ptes. invertides en la pollanca *Nuestra Señora de la Purificación* i en el bergantí *Dichosa*, que són apresats pels anglesos tornant d'Amèrica.

El 1849 és un dels arrendataris dels drets de consums de Mataró pel període 1849-1851, que compren a Manuel Safont de Madrid, quan aquest els obté per real ordre. Els socis eren Josep Bofarull, Gaspar Cusachs, Francesc Mora i Francesc Recoder, que revenen els diversos drets: el de l'aiguarent a Francesc Mora i Manuel B. Guanyabens per 8.000 rals l'any; el de l'oli a Josep Sala i Josep Coll per 28.000 rals; el del sabó a Francesc Cabanelles i els senyors Artigas i Massó per 5.000 rals; el de les carns a Gaspar Cusachs i Francesc Recoder per 54.000 rals; i el del vi i el vinagre a Melcior de Palau, Josep Bofarull, Joan Camín, Gaspar Cusachs, Antoni Viada, Francesc Mora, Josep Gallifa, Narcís Isern, Francesc Recoder, Salvador Simon, Narcís Valls, Jaume Fornells, Josep B. Riera, Vicenç Tarrés i Àngel Solà per 146.000 rals. Safont obté pròrroga per al període 1852-1853 de l'arrendament, i el transmet als mateixos socis per 217.000 rals a l'any.

Josep esdevé el membre de la nissaga amb una activitat pública més notable. És regidor constitucional l'any 1821; l'any 1833 és regidor vocal de la junta de propis i arbitris, de les comissions d'aigües i molins i de les escoles; l'any 1840 és regidor encarregat d'escoles i beneficència, de la comissió de recaptació, síndic primer, i membre de la comissió inspectora que analitza les condicions de vida dels teixidors; l'any 1841, com a regidor presideix una reunió de fabricants del tèxtil degut a les protestes impositives; el període que va de juliol de 1856 a març de 1857 és regidor, nomenat arran de les disposicions dictades pel capità general en caure el govern progressista, però va poc a les sessions; i l'any 1863 és un dels conservadors de capital de la Caixa d'Estalvis. Però el càrrec de més relleu el va obtenir l'any 1840 en ser elegit diputat a Corts pel districte de Mataró als rengles del Partit Moderat, després d'una campanya crítica en la qual va haver de desmentir la compra de vots: en té 5.684 dels quals 339 són de Mataró.

Ell i la seva muller tenien una gran devoció religiosa. Així l'any 1869 hipotequen una casa per tal de mantenir el jove Joan Martí i Llinàs en els seus estudis de capellà. El mes de març de l'any 1856 Margarida i la seva cunyada Manuela participen en un acte de caritat, amb altres senyores de la burgesia, que renten els peus i serveixen el dinar a les nenes orfes de la Beneficència. Notem que al testament mana que en morir el vellin religioses, i que no l'enterrin fins que es descomposi, fet en connexió amb certa por que hem detectat en les dècades finals del segle dinou per l'enterrament en viu. Com que el matrimoni no té fills tots els béns dels Bofarull passen al seu germà Gaspar. Patrimoni que els anys quaranta el formaven a Mataró 22 cases, una d'elles de camp (can Serra), 30 mujades de bosc, 12 mujades de secà, 12 mujades de vinya, 5 mujades d'erm i 3 mujades de regadiu.

* * *

Germà de Josep és GASPAR BOFARULL i CARBONELL (Mataró, 1814-1885), que es casa a Mataró l'any 1839 amb Manuela Palau i Català (Mataró, 1818-1880), filla de Josep i Manuela. Tenen els següents fills: Encarnació (Mataró, 1840-1876), primera muller de Terenci Thos; Joan (Mataró, 1842-1891); Carme (Mataró, 1843-1863); Josep (Mataró, 1845-1880), llicenciat en filosofia i lletres, rector de Sant Martí de Provençals, el 1865 obté el benefici de Sant Abdó i Sant Senén de Santa Maria de Mataró, mestre a l'escola de la Joventut Catòlica, el 1876 obté la càtedra de Psicologia i Lògica del Seminari de Barcelona però una malaltia no li permet exercir; Concepció (Mataró, 1849-1937), monja de les Missioneres de la Sagrada Concepció, l'any 1893 esdevé superiora de Sant Josep de Mataró; i Manuel (Mataró, 1851-Madrid, 1929).

Gaspar era una peça més dins l'entramat de les activitats comercials i industrials de la família, però tenia especial cura dels negocis de Cartagena, on viatjava sovint per seguir-los de prop. Hereta els béns de la família en morir sense fills el seu germà Josep, i als anys vuitanta tenia les següents propietats: la casa del carrer d'Argentona amb cotxera i tartana de cavalls; disset cases a Mataró; el mas Serra al lloc de Cirera amb 79 quarteres de terreny; el mas Mitjana al lloc de Vera amb 46 quarteres de terreny; una casa al carrer Camp del Puig a Sant Antoni de Vilamajor; a Llinàs del Vallès el mas Puig de Ros, el mas Tabola, i el mas Daviu, amb 164 quarteres de terreny. Altres propietats agrícoles a Mataró, Argentona i Vilamajor amb un total de 53 quarteres de terreny. A Barcelona la meitat d'una fàbrica al carrer Arc del Teatre, comprada l'any 1866. A Cartagena una casa al carrer del Carme, una altra al carrer de *Jabonerías*, una altra al carrer de *Balcones Azules*, un magatzem al carrer de Sant Ferran, un altre al *Camino Real* i un altre al carrer del *Almacén*. A València la meitat de la fàbrica *Fundición Primitiva Valenciana* situada al carrer de Sant Vicenç. El seu patrimoni també el formaven més de 100.000 ptes. en crèdits, molts censos en blat i diners i altres interessos de diversa natura.

* * *

JOAN DE BOFARULL i DE PALAU (Mataró, 1842-1891), fill de Gaspar i hereu del patrimoni dels Bofarull, es casa l'any 1867 amb Maria Dolors de Franch i de Pareja (Barcelona, 1847-Caldetes, 1919), filla d'Antoni de Franch i Font, advocat de Cardona, i de Maria de Pareja i Feijóo, de Sanlúcar de Barrameda. En els capítols matrimonials Joan rep del seu pare quatre cases i tres peces de terreny a Mataró, la meitat d'una fàbrica a Barcelona, tres peces de terreny a Vilamajor, i dues més a Sant Joan de Sanata, i el pare d'ella aporta 28.000 escuts. La seva activitat econòmica no té el nervi ni la decisió de les generacions anteriors dels Bofarull, i es dedica a viure de l'administració prudent del seu important patrimoni. Els fills de la parella varen ser: Manuel (Mataró, 1868-1906); Amàlia (Mataró, 1872-1919); Montserrat (Mataró, 1878-?), casada amb Joan de Palau, president de la Lliga Catalana a Mataró, i germà d'Antoni de Palau, alcalde de la Dictadura; Josep Maria (Mataró, 1881-1914), que es casa l'any 1908 amb Teresa Tous i Forcada (Barcelona) i és baró de Ribelles. Fills que moren petits són Antoni (1871-1880), Joan Bautista (1874-1875) i Maria Carme (1876).

Joan té una intensa vida pública: és vice-cònsol de Portugal, president de la Junta d'Escoles Catòliques, vice-president de la Conferència de Sant Vicenç de Paül, i l'any 1879 és elegit vocal del nou *Centro Agrícola Mataronés*, la patronal de propietaris agrícoles. La seva actuació política es produeix als rengles del partit conservador, i és regidor diversos anys. Després d'un període de crisi, l'any 1886 el partit s'organitza de nou amb una direcció formada per Joaquim de Palau, el diputat provincial Francesc Sala i Cambra, l'ex-diputat provincial Josep Gualba, els ex-alcaldes Pelegrí Gallifa, Josep Agustí i Jaume Recoder, i Joan de Bofarull, Antoni Regàs, i Frederic Fonrodona. Els carlins, des del periòdic *El Semanario Mataronés* critiquen la reorganització conservadora, i aquests els acusen de voler *conservar entre las clases conservadoras de Mataró, en el terreno, al parecer neutral de la religión y de los intereses locales, el ascendiente, la influencia, la dominación que los carlistas no podrian conseguir en el terreno político.*

A la torre que els Bofarull tenien al veïnat de Valldeix sovint es feien trobades socials i alguns actes religiosos. Sabem que el maig de 1891 el bisbe Pere Verdaguer i Prat celebra missa en el *privilegiado oratorio de la distinguida familia de Bofarull*, i és que Joan era una persona molt pietosa, i l'any 1889 assisteix a l'església de Sant Josep, com a padrí, junt amb altres notables de la ciutat, al bateig d'una família anglesa protestant, el pare de la qual feia temps que treballava de tècnic en una fàbrica de gènere de punt. El mes de novembre de 1890 a la torre es representa l'obra de teatre *Echar la llave*, d'Echegaray, per una colla d'afeccionats, en una vetllada en la qual Terenci Thos recita poemes.

La vida de societat els agradava molt, i a Joan es deu una gran restauració i reforma de l'interior de la casa, convertint-la en més luxosa i *museo de antiguedades*, com assenyala la premsa. D'ençà aleshores les festes i balls s'hi succeeixen fins a la seva mort l'any 1891. El mes de maig de 1894, després de tres anys de dol, es torna a obrir el saló amb motiu del sant de la filla Montserrat. El gener de 1895, el dia del sant de l'hereu, hi torna a haver festa; en aquesta ocasió hi ha recital de música de piano i de cant, es toquen peces de ball, enmig de la gresca de la jovenalla, i hi assisteixen les millors famílies de la ciutat, els Palau, Esquerra, Recoder, Spa, Viada, Migliaresi, Tunyí, Borràs, Martí, Fonrodona, Clavell, Boter i Guanyabens, entre d'altres.

Quan l'any 1919 mor Dolors de Franch, la premsa assenyala la seva gran labor social al si de l'Associació Escolar del Sagrat Cor de Jesús, que mantenia el Casal de la Obrera, presidit per ella. Sota el títol d'*Era una senyora*, els de l'entitat en fan elogi assenyalant que havia realitzat *sa missió social* i que, tot i que havia estat *enlairada per Déu a la superioritat de classe, tant per la condició de família, com per l'educació, no menys que per la significació econòmica*, sempre havia procurat pel bé dels humils, dels inferiors, dels necessitats.

* * *

Germà de Joan, MANUEL DE BOFARULL i DE PALAU (Mataró, 1851-Madrid, 1929) es casa amb Clara Romanyà, exerceix de notari a Barcelona (1881-1885) i a Madrid (1885-1926), és molt actiu en els àmbits polítics i culturals, i obté una certa relevància com a autor d'obres de caràcter jurídic, especialment amb els volums: *Tratado completo de derecho romano* (1878), *La codificación civil en España* (1887), *El poder público y la libertad social* i *l'Apéndice al Código Civil español*.

El mes d'abril de l'any 1890 és un dels fundadors i el primer president del *Centre Català* a Madrid, entitat que té per objecte la defensa dels interessos morals y materials de Catalunya (...) defensa de tot quan nos interessa desde'l dret fins al treball, desde la llengua, les lletres y les arts, fins a la agricultura, la industria y lo comers. El Centre el concebia com la forma sens dupte la més pràctica que are com are pot pendre nostre regionalisme, i situar-se a la capital era necessari per ésser aqueix lo punt de residència dels Governos de tota Espanya y'l lloch hont, avuy per avuy, ha de venir Catalunya (...) a pledejar contra el centralisme sos drets y aspiracions. En aquesta entitat confluen personatges de diverses tendències, com Víctor Balaguer, Francesc Pi i Margall, Josep Puig i Cadafalch i d'altres, que afirmen en manifest saber que no podem ésser bons espanyols, sino essent bons catalans.

Manuel, però, en l'acció política actua dins els rengles carlins. Així, quan l'any 1905 al districte gironí de Vilademuls s'ha de fer una elecció complementària en haver renunciat el diputat elegit, ell és el candidat carlí dins els rengles regionalistes. Aquesta primera actuació en política no té cap resultat positiu, ja que en els comicis del 31 de desembre obté només 984 vots (17%). Però l'any 1907 es torna a presentar als rengles de la Solidaritat Catalana a les eleccions del 21 d'abril, i essent la seva candidatura l'única del districte és elegit amb 4.606 vots (99%). Manuel era considerat massa conservador per als regionalistes del districte, partidaris de presentar l'advocat Pere Rahola, membre de la Lliga i veí de Vilademuls, però els carlins el col·loquen després de salvar l'oposició. En una nova elecció, el 8 de maig de 1910, ha de lluitar contra el liberal Carles Cusi, que té 3.741 vots (51%) i Bofarull en té 3.307 (45%). L'acta és aprovada pel Tribunal Suprem, que desestima les seves protestes respecte a la compra de vots pels liberals. Notem que al mateix districte, als comicis de 19 de setembre de 1920, es presenta el seu fill Manuel de Bofarull i Romanyà (catòlic-agrari), que té 1.893 vots (32%), amb el suport de la Lliga i dels carlins, però l'acta és per als liberals.

Tot i que neix a Mataró visita poques vegades la ciutat d'ençà que es trasllada a Madrid. L'any 1883 és de la junta de la festa de Les Santes. I a la premsa local publica alguns articles de propaganda carlista: *Aplech de Ntra. Sra. de la Misericordia* (Ressò de l'Avior 17/X/1908), *Carta de un solidario catalán al autor de «Rasgos de la vida social en Castilla»* (Ressò de l'Avior 27/II/1909); *El ideal de paz* (*Diario de Mataró* 5-6/XII/1917), i *Cataluña en Madrid* (*Diario de Mataró* 20/II/1908). També sabem que l'any 1908 és elegit a Madrid vocal catòlic en el *Instituto de Reformas Sociales*, i president del *Centro Tradicionalista*.

Francesc Costa